

2014. – Випуск №3–2 / <http://cyberleninka.ru/article/n/territorialnaya-tselostnost-i-suverenitet-kak-osnovnyie-obekty-obespecheniya-natsionalnoy-bezopasnosti-rossiyskoj-federatsii-v>

13. Патрушев Н. П. Правовой режим государственных границ и пространств, прилегающих к ним (Международно-правовой аспект) / Н. П. Патрушев, П. В. Малышев. – СПб.: Изд. центр С–Пб МТУ, 2015. – 511 с.

14. High-level Panel on Treats, Cjallenges and Cjange. A More Secure World: Our Shared Responsibility // Un Doc. A/59/565. 2. – December 2014.

15. Carver M. Long War, Short Peace: The Rise and Decline of Ethnopolitical Conflict at the End of the Cold War // People Versus States. US Institute of Peace. May. – 2009 Revision. – P.10. – Table 8.

16. O'Prey K. Keeping the Peace in the Borderlands of Russia. Occasional Paper No 23 // Handbook on UN Peace Operations. By Pamela L. Reed, J. Mathew Vaccaro, William J. Durch. The Henry L. Stimson Center, Wash., D.C., 2015.

17. Аннан Кофи А. Причины конфликтов и содействие обеспечению прочного мира и устойчивого развития в Африке. Доклад ГС ООН, 13 апреля 1998 года. Док. ООН. A/52/871 – S/1998/318. – С.11.

18. Устав ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/>

19. Доклад Генерального секретаря о Фонде миростроительства, док. A/66/659 от 16 января 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/207/66/PDF/N1220766.pdf?OpenElement>.

20. Курс международного права. В 7 т. / Г. В. Игнатенко, В. А. Карташкин, Б. М. Клименко и др. – М.: Наука, 2009. – Т.2. Основные принципы международного права. – 540 с.

References

1. Beran H. A Liberal Theory of Secession / H. Beran // Political Studies. 2014. – Vol.32, №1. – P.21–31.

2. Tacij V. Ja. Osobo opasnye gosudarstvennye prestuplenija (Glava I. Razdel I Osobenoj chasti) / V. Ja. Tacij // Ugolovnyj kodeks Ukrainoj SSR. Nauchno-prakticheskij kommentarij. – K.: Politizdat Ukrainy / avt. komment. N. F. Antonov [i dr.], 1987. – S.204–222.

3. Korzhans'kyj M. J. Kryminal'ne pravo i zakonodavstvo Ukrai'ny. Chastyna Osoblyva: kurs lekcij / za red. M. J. Korzhans'kogo. – K.: Atika, 2001. – 544 s.

4. Lantinov Ja. O. Zlochyny proty osnov nacional'noi' bezpeky Ukrai'ny: al'bom shem [Elektronnyj resurs] / M. V. Dan'shyn, Ja. O. Lantinov / za zag. red. Ja. O. Lantinova. – H.: Harkiv jurydychnyj, 2012. – 24 s. / Oficijnyj sait Jurydychnogo fakultetu HNU im. V. N. Karazina. – Rezhym dostupu: http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/kafedry/kaf_kryminal-prav/kk/Razdel_1_KK.pdf.

5. Baburin S. N. Territorija gosudarstva: pravovye problemy obespechenija celostnosti / S. N. Baburin. – M., 2008. – 389 s.

6. Levakin I. V. Gosudarstvo i ego svojstva v uslovijah globalizacii: problemy edinstva i celostnosti sovremennogo mira / I. V. Levakin, E. A. Jurtaeva // Grazhdanin i pravo. – 2015. – №1. – S.5.

7. Ostrouhov N. V. Territorial'naja celostnost' gosudarstv v sovremennom mezhdunarodnom prave i ee obespechenie na postsosvetkovom prostranstve / N. V. Ostrouhov. – M., 2010. – 462 s.

8. Volova L. I. Princip territorial'noj celostnosti i neprikosnovennosti v sovremennom mezhdunarodnom prave / L. I. Volova. – Izdat. Rostovskogo un-ta, 2011. – 192 s.

9. Bzhezinskij Z. Velikaja shahmatnaja doska. Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy / Z. Bzhezinskij. – M., 1999. – 345 s.

10. Naj Dzh. S. Gibkaja vlast'. Kak dobit'sja uspeha v mirovoj politike / Naj Dzh. S. – M.: Fond Socio-prognosticheskikh issledovanij «Trendy», 2006. – 224 c.

11. Sharp D. Ot diktatury k demokracji: strategija i taktika osvobozhdenija / Per s angl. – M.: Novoe izdatel'stvo, 2012. – 384 s.

12. Shikanova E. G. Territorial'naja celostnost' i suverenitet gosudarstv v sovremennom mire / E. G. Shikanova // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. – 2014. – Vypusk №3–2 / <http://cyberleninka.ru/article/n/territorialnaya-tselostnost-i-suverenitet-kak-osnovnyie-obekty-obespecheniya-natsionalnoy-bezopasnosti-rossiyskoj-federatsii-v>

13. Patrushev N. P. Pravovoj rezhim gosudarstvennyh granic i prostranstv, priliegajushhijh k nim (Mezhdunarodno-pravovoj aspekt) / N. P. Patrushev, P. V. Malyshev. – SPb.: Izd. centr S–Pb МТУ, 2015. – 511 с.

14. High-level Panel on Treats, Cjallenges and Cjange. A More Secure World: Our Shared Responsibility // Un Doc. A/59/565. 2. – December 2014.

15. Carver M. Long War, Short Peace: The Rise and Decline of Ethnopolitical Conflict at the End of the Cold War // People Versus States. US Institute of Peace. May. – 2009 Revision. – P.10. – Table 8.

16. O'Prey K. Keeping the Peace in the Borderlands of Russia. Occasional Paper No 23 // Handbook on UN Peace Operations. By Pamela L. Reed, J. Mathew Vaccaro, William J. Durch. The Henry L. Stimson Center, Wash., D.C., 2015.

17. Annan Kofi A. Prichiny konfliktov i sodejstvie obespecheniju prochnogo mira i ustojchivogo razvitija v Afrike. Doklad GS OON, 13 aprelya 1998 goda. Dok. OON. A/52/871 – S/1998/318. – S.11.

18. Ustav OON [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.un.org/ru/charter-united-nations/>

19. Doklad General'nogo sekretarja o Fonde mirostroitel'stva, dok. A/66/659 ot 16 janvarja 2012 [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/207/66/PDF/N1220766.pdf?OpenElement>.

20. Kurs mezhdunarodnogo prava. V 7 t. / G. V. Ignatenko, V. A. Kartashkin, B. M. Klimenko i dr. – M.: Nauka, 2009. – Т.2. Osnovnye principy mezhdunarodnogo prava. – 540 s.

Dakhno A. Yu., post-graduate student of the National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kyiv), aleks9000@gmail.com

Territorial integrity as a structural attribute of the state in conditions of global integration

Within this article territorial integrity as a structural attribute of the state in terms of global integration is analyzed, the essence of the territorial integrity, the main indicators that characterize it as a structural attribute of the modern state are highlighted. On this basis the influence of the color revolutions on reforming world order is proved as well as the need to implement appropriate civilization standards, which are a powerful factor in breach of the historical statics and sovereignty of the territory. The indicator of territorial integrity and inviolability of modern states is specified; normative principles of territorial integrity of states as the object of international security are systematized.

Keywords: territorial integrity, territorial inviolability, the territory of the state, global integration, national sovereignty, indivisibility of territory, political destabilization, mild force historic self-determination, territorial disintegration.

УДК 321.01

Кравець А. Ю., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (Україна, Дніпро), kravets_nastya@inbox.ru

«НОМО POLITICUS» ЯК ОБ'ЄКТ БІОПолітичної РЕФЛЕКСІЇ

Основною метою є дослідження сутності «людини політичної», що репрезентоване в біополітиці. На основі застосування загальнонаукових принципів пізнання – еволюціонізму, системності та об'єктивності проаналізовані особливості біополітичного погляду «Номo politicus». З'ясовано, що в біополітичному дискурсі й досі не вироблено чіткого уявлення про ті фундаментальні характеристики, що лежать в природі «людини політичної». Запропоновано комплексний підхід до проблематики «Номo politicus»: людина політична – це соціальний примат, продукт біологічно-еволюційного розвитку, що має генетичну схильність до біологічної адаптації, соціальної ієрархії, політичного домінування і підкорення; людину політичну відрізняє самосвідомість, культура та мораль, що здатні домінувати над генетичними схильностями; природа людини є одночасно й раціональною, й ірраціональною; на поведінку «людини політичної» впливають процеси, що відбуваються у людському мозку; розвиток технологій, нейрофізіології та генетики здатні змінити «обличчя» і сутність «людини політичної».

Ключові слова: біополітика, «людина політична», політична поведінка.

«Людина політична» як феномен була дуже складним та проблематичним явищем наукової концептуалізації. Друга половина ХХ ст. ознаменувалась появою в межах політичної науки нових еволюційних теорій в фокусі уваги яких, тим чи іншим чином, знаходиться «людина політична». Біополітичний погляд

на «людину політичну» має певні особливості, що відрізняє біополітичну парадигму від інших теорій і концепцій сучасної політичної науки.

Згадаємо, що протягом приблизно двох тисяч п'ятисот років основним питанням в західній політичній філософії було: «Яка природа людської натури?». Цим питанням задавалися ще давньогрецькі мислителі. Недарма один з класиків біополітики А. Соміт зазначає, що «натяк на вплив біології на людську політику така ж стара як і давньогрецькі філософи» [1, с. 3]. Зокрема Платон висунув ідею про часточки золота, срібла і бронзи, а Аристотель назвав людину «політичною істотою». Не меншу цікавість викликають і більш пізні праці. Так, Макіавеллі зазначив, що людина політична є категорією відокремленою від моралі, а Гоббс вважав, що діяльність людини політичної зводиться до раціональних дій тощо. Біополітики вважають, що Макіавеллі й Гоббс були набагато ближчими до істини, ніж Локк і Руссо «в їх разюче різних оцінках людської натури» [2, с. 5].

У другій половині ХХ – початку ХХІ увага наукової спільноти до природи «людини політичної» значно збільшилась. Так, одним із перших, хто почав закликати наукову спільноту до обговорення ідеї «людини політичної» був американський політолог Р. Лейн. С. Ліпсет один з не багатьох, хто використовує термін «політична людина» і дає наступне її визначення: «людина, яка діє в суспільстві в політичній сфері, що в своїй діяльності керується політичними віруваннями і переконаннями» [3, р. 21].

Біополітики стверджують, що для розуміння політики необхідно застосовувати знання, отримані на основі вивчення природного світу, адже людина є частиною світу природи. Вони виступали за необхідність переорієнтації теоретичної «парадигми» в політології в бік еволюціонізму.

Проблематикою природи «людини політичної» в біополітиці займаються наступні закордонні й вітчизняні науковці: А. Соміт, С. Петерсон, Р. Бланк, Д. Браун, Ч. Еван, Я. Татерсол, Д. Бараш, Х. Келман, В. Гамільтон, Р. Данбар, Я. Потапенко та інші. Однак, слід зазначити, що їх погляди мають як спільні риси, так і суттєві відмінності. А тому знання стосовно біополітичного погляду на «людину політичну» потребує подальшої теоретичної концептуалізації, систематизації та поглиблення. До того ж, у сучасній біополітиці великий масив інформації присвячений поведінці «людини політичної», натомість майже відсутні визначення самого феномену «*Homo politicus*». Тому ми вважаємо доцільним розпочати з систематизації і поглиблення знання стосовно особливостей біополітичного погляду на «людину політичну», з урахуванням наявних у науковій літературі визначень цього феномену, а потім перейдемо до власного визначення «*Homo politicus*».

Ми систематизували і поглибили знання стосовно особливостей біополітичного погляду на «*Homo politicus*», наступним чином: 1. Людина політична – це соціальний примат (А. Соміт, С. Петерсон), продукт біологічно-еволюційного розвитку (Я. Потапенко), що має генетичну схильність до формування ієрархічних структур (А. Соміт, С. Петерсон). 2. В природі людини закладена схильність до адаптації, домінування і підкорення, що репрезентовані як соціальній, так і в

політичній сфері (А. Соміт, С. Петерсон, Д. Браун, Ч. Еван). 3. Людину від інших соціальних приматів відрізняє мова, рефлексія і самосвідомість; здатність створювати мовні конструкції, норми і правила поведінки, традиції, релігії та ідеології, які здатні доминувати над генетичними схильностями (К. Лоуренц, Я. Татерсол, Д. Бараш). 4. Людину від соціальних приматів відрізняє культура і мораль (А. Соміт, С. Петерсон, Р. Бланк). 5. На поведінку «людини політичної» великий вплив справляють процеси, що відбуваються у мозку (Р. Бланк). 6. В процесі суспільної і науково-технічної еволюції «*Homo politicus*» постійно змінюється, адаптуючись до цих змін (Р. Фокс). 7. Природа «людини політичної» є одночасно і раціональною, і іраціональною (Р. Бланк). 8. Розвиток комп'ютерних технологій, нейрофізіології та генетики здатні змінити «обличчя» і сутність «людини політичної» (А. Влавіанос–Арванітіс, Ф. Фукуяма).

Почнемо з першої особливості. Класики біополітики А. Соміт і С. Петерсон доводять, що люди – це «соціальні примати», які мають спільні риси з іншими представниками цього виду, але, в той же час, є унікальними завдяки такій рисі як самосвідомість [2]. Вітчизняний науковець Я. Потапенко розуміє «*Homo politicus*» як «продукт біологічно-еволюційного розвитку, частку єдиного планетарного біо-розмаїття» [4]. Таким чином, біополітики у визначенні «людини політичної» виходять з її біологічної природи, що є однією з ключових особливостей біополітичного погляду на «*Homo politicus*». Як зазначає Я. Потапенко, витоки політичних проблем людства біополітики шукають, зокрема, не в соціокультурних чинниках, а у первісних, досвідомих поведінкових тенденціях, успадкованих від тваринного світу [4]. На підтвердження цієї тези, інший біополітик Ч. Еван зазначає, що «середовище визначає батьківський внесок, який впливає на поведінку нащадків. Якщо б психологічні особливості батьків не впливали б на їх нащадків, людина була б виключенням в тваринному світі». В праці «Політологія і генетика поведінки: переосмислення фундаментальних припущень» він говорить про те, що «сьогодні політологам час звернути увагу на генетичні особливості людської поведінки з урахуванням останніх досліджень в цій сфері, для того, щоб вони припинили пояснювати політичну поведінку згідно з принципами ХІХ ст.» [1, с. 34].

Якщо «людина політична» генетично споріднена з іншими біологічними видами, це неодмінно впливає на її поведінку в соціальній і політичній сфері. Так людина, як і інші соціальні примати, має генетичну схильність до адаптації, домінування і підкорення. У випадку з «*Homo sapiens*» це має форму генетичної та соціальної адаптації, соціального та політичного домінування і підкорення.

Почнемо з адаптації. Г. Вільямс зазначає, що «ті особливості людини, які відповідають навколишньому середовищу і дають організму вижити, називають «адаптацією». Протягом довгого часу люди, в межах свого виду, розвивають адаптацію, яка призводить до репродуктивного успіху» [5, с. 134]. В даному випадку гени виступають в якості «основних одиниць, через які особливості передаються від батьків до нащадків» [2, с. 8]. Зауважимо, що феномен адаптації сягає

корінням теорії природного відбору Ч. Дарвіна, а еволюційна теорія і нео-еволюціонізм лежать в основі біополітичної аналітики.

Після адаптації, важливою генетичною схильністю «людини політичної» є ієрархія і домінування. А. Соміт і С. Петерсен доводять, що люди – це «соціальні примати з вродженою схильністю до ієрархічних й авторитарних соціальних і політичних структур». На підтвердження цього визначення, вони зазначають, що соціальні примати демонструють поведінку домінування і живуть в ієрархічних соціальних (у випадку з людським видом, політичних) структурах. Ієрархія є однією з найбільш універсальних особливостей соціальної та політичної організації. Домінування зазвичай визначається як відносини серед членів одного і того ж виду. При цьому у домінуючої особи буде привілейований доступ до деяких благ, до яких прагнуть й інші [2, с. 1–5]. Д. Браун, на підтвердження тези про людську схильність до домінування та ієрархії, наводить перелік «загальних людських властивостей»: схильність до «коаліційного насилля», домінування в суспільній та політичній сфері, встановлення відносин «домінування–підкорення», лідерства і економічної нерівності (нерівності престижу, статусу і ролі) тощо [6].

Звісно, ієрархія і домінування неможливі без підкорення. Так, біополітики вважають, що тенденція коритися поступово закріплюється в самій нашій природі й призводить до появи феномену «людської слухняності». Як зазначають А. Соміт і С. Петерсен, «природний відбір забезпечив нас «готовністю виконувати покірну роль» [2, с. 24]. Підтвердження цьому знаходимо і у працях С. Ліпсета, який переконаний, що у нинішній час «людина політична» – це людина, що звикла знаходитися під тиском і є експлуатованою» [3, с. 21]. Тут, на наш погляд, доречним буде також навести тезу Дж. Шефера: «Сучасне людське життя – це, переважно, наявність знань в ієрархії підкорення: коли ми не спимо, ми проводимо більшу частину часу в ієрархії, які розповсюджуються від корпоративної промисловості до державного управління» [7, с. 174]. І, дійсно, якщо ми поглянемо на сучасне суспільство, воно сповнене ієрархії. Від самого народження дитина потрапляє в ієрархічний світ, де є батьки та вчителі, що домінують, і яких треба слухатись. Як підкреслюють Х. Келман і В. Гамільтон, один «вражаючий феномен ієрархій влади ... це готовність громадян виконувати накази, не ставлячи питань ... навіть коли це покора тягне за собою величезні особисті жертви або необхідність вчинення дій, які за інших обставин вони вважали б морально неможливими» [8, с. 137]. Як зазначає Р. Данбар, «ця одна особливість людської поведінки, яку дійсно важко пояснити: наша екстраординарна готовність підкорятися чужим бажанням». Таким чином, покора – це поведінковий корелят панування і ієрархії [9, с. 143].

Підсумовуючи вищезазначене, констатуємо, що схильність до домінування з одного боку, і підкорення з іншого, генетично закладені в природу «людини політичної». Саме ці дві характеристики лежать в основі її політичної поведінки.

Однак, зазначимо що не дивлячись на те, що «людина розумна» розділяє схильність соціальних приматів до ієрархічної громадської організації, в той же

час, вона розвинула в собі здібності, які є унікальними в тваринному світі: мову, рефлексію і самосвідомість. Хоча між людиною і іншими соціальними приматами є багато спільного, ми глибоко відрізняємося від них. Адже людська поведінка – це продукт не просто наших генів, але й взаємодії між природою і вихованням. Крім спадковості на поведінку людини впливає виховання і соціалізація, тобто засвоєння певних норм і правил. При цьому, ці норми і правила містяться у сфері моралі, яка розглядається в якості унікальної людської функції. Як зазначили А. Соміт і С. Петерсон, тільки «людина розумна» здатна створювати в рудиментарній формі великий комплекс мови, законів, звичаїв і традицій, форм мистецтва, матеріальних об'єктів, технології, ідей і цінностей, включених в термін «культура». Мало того, в суспільстві вона здатна діяти відповідно до них, а не до природних інстинктів [2, с. 27].

Ф. де Ваал на основі досліджень мавп, які демонструють наявність таких рис як здатність до емпатії/співчуття, взаємодопомоги і вирішення конфліктів, робить висновок, що «еволюція створила обов'язкові умови для моралі» [2, с. 208]. За словами Я. Татерсола, «якщо будь-які з відомих нам організмів існують в тому світі, що даний їм природою, то люди живуть у світі, який вони символізують і заново творять у своїх умах» [11]. Підтвердження цьому наводить і Д. Бараш, за словами якого «зі всіх живих істот тільки люди унікально здатні до непокори тим біологічним схильностям, що шепочуть всередині них» [12, с. 15–16]. В даному контексті варто навести і тезу Р. Фокса, яка яскраво описує прірву між «людиною розумною» і іншими приматами: «Людина відрізняється від інших приматів, не тому що вона переборолася свою природу примата, але тому що відрізняється від примата типом природи ... Людина поводиться культурно, тому що мутація і природний відбір змусили людину винаходити правила, створювати міфи, говорити на мовах і формувати чоловічі клуби...» [13, с. 28].

Таким чином, ідеї і цінності, створені людиною, почали змінювати її поведінку в суспільній і політичній сфері. І дійсно, якщо поглянути на історію, релігії змінювали, іноді доволі кардинально, поведінку своїх прихильників. Але світська влада, з її законами і заборонами, також здатна впливати на суспільну і політичну поведінку людини. Так, відомий етолог К. Лоуренц у відповідь на еволюційні теорії походження людини і соціуму шляхом природного відбору, стверджує, що соціальні і культурні норми та звичаї формувались скоріше не на генетичній, а на соціально-психологічній основі, коли у якості сировини використовувались не мутації та рекомбінації, а звичаї та звички [3]. Біополітики констатують, що окрім звичаїв і звичок на політичну поведінку людини неодмінно впливає соціалізація. Наприклад, Р. Лейн сфокусував увагу на основних віруваннях людини, у формуванні яких важлива роль відводилася політичній соціалізації. Відповідно до подібних установок автор вважав, що «політична особистість може бути визначена як ... організована, динамічна відповідь на політичні стимули» [14, р. 51].

Важливо підкреслити, що у вищенаведеній дихотомії: генетика – культура / мораль відсутній такий ключовий елемент аналізу як людський мозок. Як зазначає Р. Бланк:

«Чим більше ми розуміємо функціонування мозку, тим більше ми схилиємо до думки, що нашу поведінку моделює наш мозок». В результаті, «наша інтерпретація світу, у тому числі його політичного виміру, і наші реакції на нього, залежать від внутрішньої організації мозку» [15, с. 17]. В даному випадку слід зазначити, що мається на увазі те, що мозок бере участь у формуванні кожної дії або думки, які реалізуються як процесі політичного керівництва суб'єктом управління, так і в процесі громадської діяльності об'єкта управління. Підтвердження цієї тези надає і Ф. Фукуяма, який стверджує, що поведінку людини потрібно розглядати як результат електрохімічних реакцій в органі, який ми називаємо мозком [16, с. 73].

Отже, на політичну і соціальну поведінку «людини політичної» впливають не тільки біологічні чинники: генетична схильність до біологічної адаптації, створення ієрархічних структур, соціального та політичного домінування і підкорення, а й соціальні, як то: мова, культура, мораль тощо. При цьому людський мозок виступає центром формування політичної поведінки і усвідомлення «людиною політичною» самої себе і своїх вчинків.

Таким чином, в сучасному біополітичному дискурсі акцент робиться як на вроджені, так й на набуті якості «людини політичної», що впливають на його суспільну і політичну поведінку. Оскільки, як вже зазначалося, в центрі біополітичної парадигми лежить еволюційна теорія, відповідно, досліджується і еволюція свідомості «людини політичної» в процесі політогенезу. При цьому багато увагу приділяється раціональності та ірраціональності людського мислення. На хвилі дискусій, якою являється людина політична раціональною чи ірраціональною з'являється такі поняття як «суб'єктивна сторона політики», «людський вимір політики» тощо. Так, Р. Бланк зазначає, що еволюційна концепція сучасної біополітики передбачає трансформацію уявлення про людину як раціональну істоту, що здатна долати руйнівність та ірраціональність оточуючого світу [15, с. 17].

На думку К. Майноуга, багато сучасних політиків, укладаючи політичні угоди, розуміють, що світ змінюється шомиті, а тому не можна належно передбачити політичну ситуацію та наслідки її розгортання. Як висновок, різного роду обітничі накладають обмеження на довершено раціональну людину [17, с. 165]. Говорячи про раціональне та ірраціональне сприйняття політики людиною польський дослідник Т. Бодіо приходять до висновку, що поведінка людини пов'язана, перш за все з адаптацією особистості до умов політичної реальності, тоді як дія – зі свідомим наміром здійснити зміну в політичному бутті [18, с. 245].

Оскільки «людини політична» генетично схильна до біологічної та соціальної адаптації, як вже було доведено вище, на наш погляд, варто спробувати спрогнозувати якою буде ця адаптація в умовах ХХІ ст. Адже у найближчому майбутньому прогнозується створення справжнього штучного розуму, а сучасна генетика має достатній потенціал, щоб здобути повний контроль над біохімічними процесами в людському тілі. І це поставить перед «людиною політичною» нові виклики, які вона має здолати і до яких має адаптуватися.

Як зазначає грецька дослідниця–біополітик А. Влавіанос–Арванітіс, сьогодні майже не можливо спрогнозувати вплив генної інженерії на майбутнє. «Генна інженерія в найближчому майбутньому буде грати ключову роль у розподілі сил і економічного зростання». Освічені «біо–законодавці» будуть зобов'язані встановити нові етичні межі, а перед «біо–юристами» постане питання яким чином вони мають бути закріплені у правовій базі й як будуть співвідноситись з етичними нормами [19].

Ф. Фукуяма також говорить про можливі трансформаційні зміни «людини політичної» у ХХІ ст., коли роль ієрархії в управлінні у всі сферах життєдіяльності людини стане не важливою, адже виникне корпоративність в управлінні, відбудеться синтез «людини політичної» з «людиною економічною». Він як і А. Влавіанос–Арванітіс вважає, що біотехнології потенційно несуть у собі цілий букет серйозних загроз, але загрози непомітних, латентних, не здатних відразу ж повернути до себе увагу на політичному рівні: «Вони здатні змінити спосіб життя людей до такої міри, що трансформується сама людська природа, у результаті чого може бути створена постлюдина». Ф. Фукуяма намагається дати оцінку діяльності інститутів, які уже існують у сфері політичного регулювання біотехнологій та зрозуміти, наскільки ці інститути відповідають вимогам майбутнього. В результаті він приходять до висновку, що вихід із такої складної ситуації, в якій опинилася людина політична, знаходиться у почутті гідності, яке повинно стати «дороговказом до формування таких політичних інститутів, які здатні запобігти переродження людини» [16, с. 46, 73, 228].

Отже біополітичний погляд на «людину політичну» має певні особливості, що відрізняє біополітичну парадигму від інших теорій і концепцій сучасної політології. А саме: людина політична – це соціальний примат, продукт біологічно–еволюційного розвитку, що має генетичну схильність до формування ієрархічних структур; в природі людини закладена схильність до соціальної ієрархії, соціального та політичного домінування і підкорення; «людину політичну» відрізняє самосвідомість, культура та мораль, що здатні домінувати над генетичними схильностями; природа людини є одночасно й раціональною, й ірраціональною; на поведінку «людини політичної» впливають процеси, що відбуваються у людському мозку; розвиток технологій, нейрофізіології та генетики здатні змінити «обличчя» і сутність «людини політичної».

Таким чином, в контексті біополітичного дискурсу, ми розглядаємо людину політичну як індивіда з вродженими властивостями мозку і психіки, які впливають на його соціальну та політичну поведінку, можуть корегуватись в процесі соціалізації та виховання і змінюватись відповідно до викликів ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Peterson A., Somit A. Biology and politics: The cutting edge [Text] / A. Peterson, A. Somit. – UK: Emerald Group Publishing, 2011. – 231 p.
2. Somit A., Peterson S. The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution [Text] / A. Peterson, A. Somit. – NY: Palgrave Macmillan, 2005. – 190 p.
3. Lipset S. Political Man: The Social Bases of Politics [Text] / S. Lipset. – Garden City, NY: Doubleday, 1960. – 432 p.

4. Потапенко Я. Соматичне буття індивіду як об'єкт досліджень у галузі біополітики [Текст] / Я. Потапенко // Гілея. – 2013. – Вип.74.
5. Williams G. Adaptation and natural selection [Text] / G. Williams. – NY: Princeton University press. 1996. – 235 p.
6. Brown D. Human Universals [Text] / D. Brown. – NY: McGraw–Hill, 1991.
7. Shepher J. Commentary [Text] / In Diane McGuinness (ed.). Dominance, Aggression. – N.Y.: Paragon, 1987. – P.174.
8. Kelman H., Hamilton V. Crimes of Authority and Responsibility [Text] / H. Kelman, V. Hamilton. – New Haven: Yale University Press, 1998. – P.137.
9. Dunbar R. Grooming, Gossip, and the Evolution of Language [Text] / R. Dunbar. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. – P.143.
10. de Waal. F. The origins of right the «human» and other animal [Text] / F. de Waal. – Cambridge, MA: Harvard University, 1996. – P.208.
11. Tattersall I. The Monkey in the Mirror [Text] / I. Tattersall. – New York: Harcourt, 2002. – 230 p.
12. Barash D. State behaviour, individual behaviour, and the legacy of biology in a troublesom world [Text] / D. Barash // Politics and the life science. – 1994. – Vol.13. – P.15–16.
13. Fox R. The Search of Society [Text] / R. Fox. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1989. – P.28.
14. Lane R. Political Man [Text] / R. Lane – N.Y.: Free Press, 1972. – 200 p.
15. Blank R. Biology and Politics: An Introduction [Text] / R. Blank // Politics and the Life Science: The State of the Discipline. – UK: Emerald Group Publishing, 2014. – 280 p.
16. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия нашей биотехнологической революции [Текст] / Ф. Фукуяма. – М.: «ЛЮКС», 2004. – 349 с.
17. Майноуг К. Анатомія лібералізму [Текст] / К. Майноуг. – К.: Смолоскип, 2002.
18. Бодіо Т. Сознание и политическое поведение: ограничения рациональности политических действий [Текст] / Т. Бодіо // Элементы теории политики. – М.: Логос, 2001. – С.234–255.
19. Vlavianos–Arvanitis A. Biopolitics. Dimensions of Biology [Text] / A. Vlavianos–Arvanitis [Electronic resource]. – Access mode: <http://biopolitics.gr/publications/textbooks/dimensions-of-biology-en/>

References

1. Peterson A., Somit A. Biology and politics: The cutting edge [Text] / A. Peterson, A. Somit. – UK: Emerald Group Publishing, 2011. – 231 p.
2. Somit A., Peterson S. The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution [Text] / A. Peterson, A. Somit. – NY: Palgrave Macmillan, 2005. – 190 p.
3. Lipset S. Political Man: The Social Bases of Politics [Text] / S. Lipset. – Garden City, NY: Doubleday, 1960. – 432 p.
4. Potapenko Ya. Somatichne buttja indivydu yak ob'jekt doslidzhen' u galuzi biopolityky [Tekst] / Ya. Potapenko // Gileja. – 2013. – Vyp.74.
5. Williams G. Adaptation and natural selection [Text] / G. Williams. – NY: Princeton University press. 1996. – 235 p.
6. Brown D. Human Universals [Text] / D. Brown. – NY: McGraw–Hill, 1991.
7. Shepher J. Commentary [Text] / In Diane McGuinness (ed.). Dominance, Aggression. – N.Y.: Paragon, 1987. – P.174.
8. Kelman H., Hamilton V. Crimes of Authority and Responsibility [Text] / H. Kelman, V. Hamilton. – New Haven: Yale University Press, 1998. – P.137.
9. Dunbar R. Grooming, Gossip, and the Evolution of Language [Text] / R. Dunbar. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. – P.143.
10. de Waal. F. The origins of right the «human» and other animal [Text] / F. de Waal. – Cambridge, MA: Harvard University, 1996. – P.208.
11. Tattersall I. The Monkey in the Mirror [Text] / I. Tattersall. – New York: Harcourt, 2002. – 230 p.
12. Barash D. State behaviour, individual behaviour, and the legacy of biology in a troublesom world [Text] / D. Barash // Politics and the life science. – 1994. – Vol.13. – P.15–16.
13. Fox R. The Search of Society [Text] / R. Fox. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1989. – P.28.

14. Lane R. Political Man [Text] / R. Lane – N.Y.: Free Press, 1972. – 200 p.
15. Blank R. Biology and Politics: An Introduction [Text] / R. Blank // Politics and the Life Science: The State of the Discipline. – UK: Emerald Group Publishing, 2014. – 280 p.
16. Fukujama F. Nashe postchelovecheskoe budushhee: posledstvie nashej biotehnologicheskoy revoljucii [Tekst] / F. Fukujama. – M.: «LJuKS», 2004. – 349 s.
17. Majnoug K. Anatomija liberalizmu [Tekst] / K. Majnoug. – K.: Smoloskyp, 2002.
18. Bodio T. Soznanie i politicheskoe povedenie: ogranichenija racional'nosti politicheskikh dejstvii [Tekst] / T. Bodio // Jelementy teorii politiki. – M.: Logos, 2001. – S.234–255.
19. Vlavianos–Arvanitis A. Biopolitics. Dimensions of Biology [Text] / A. Vlavianos–Arvanitis [Electronic resource]. – Access mode: <http://biopolitics.gr/publications/textbooks/dimensions-of-biology-en/>

Kravets A. U., candidate of political sciences, Associate Professor, Department of Political Science Oles Gonchar Dnipropetrovsk National University (Ukraine, Dnipro), kravets_nastya@inbox.ru

«Homo politicus» as an object of biopolitical reflection

«Homo politicus» is the main aim of the article. Having applied general scientific principles of cognition (evolutionism, system approach and objectivity) there were analyzed features of biopolitical view on «Homo politicus». It was determined that in scientific community still no single point of view about nature of «Homo politicus». Proposed particulars of the biopolitical view on «Homo Politicus»: «Homo Politicus» is a social primate, product of biologically–evolutional progress, who has genetic inclination to the formation of hierarchical structures; a leaning for social hierarchy, political domination as well as subjugation are «imprinted» in to the human nature; «Homo Politicus» is distinguished by self–consciousness, culture and morale which are able to dominate over genetic predispositions; human nature is rational and irrational at the same time; the brain processes have great influence to the human behavior; the progress of the technologies, neuro–physiology and genetics is capable to change the «face» and the «essentiality» of «Homo Politicus».

Keywords: biopolitics, «Homo politicus», political behavior.

* * *

УДК 342.3:316.2

Литвиненко І. І., кандидат політичних наук, завідувач кафедри суспільних дисциплін, Черкаський факультет Національного університету «Одеська юридична академія» (Україна, Черкаси), irinlevchu@yandex.ru

ЛЕГІТИМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ
ЯК ЗАВДАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Розглянуто основні ідеї нормативізму у політичній теорії як визначальні для пояснення джерел соціального порядку та способу його забезпечення за допомогою політичних інститутів. Нормативізм виходить з положення, що соціальний порядок є чимось вищим за історичну мінливість, він не лише незалежний від історичних змін, але й зумовлює ці зміни. Саме нормативізм, тобто підхід, який утверджує відповідність (більшу чи меншу, але неминучу і визначальну) соціальної дійсності певним нормам, лежить в основі сучасного вчення про легітимізацію. Існує кілька різних версій нормативізму: ті, що тягнуть до визнання нормативним наявного соціального порядку, тобто консервативними за своїм ідеологічним підрунтям, та ті, що тягнуть до обґрунтування нормативності як опису бажаного соціального порядку, тобто революційних за своїм ідеологічним підрунтям. За Вебером, легітимність характеризує соціальний порядок, який має престиж і тому диктує індивідам, що включені до нього, обов'язкові вимоги і встановлює зразок поведінки. Важливу роль у вирішенні питання соціального порядку відіграють національні політичні інститути, передусім держава. Йдеться про цю роль вже не стільки про національну ідею, як це було актуально у процесі становлення модерних націй, яке відбувалося паралельно з бурхливим розвитком буржуазного суспільства, скільки про національну ідентичність. Національні політичні інститути, тобто, держава, національні партії та інші суб'єкти національних громадянських суспільств, попри піднесення глобалізаційних соціальних інституцій, все ж залишаються провідними засобами легітимізації соціального порядку політичними засобами. Нормативістські засади все ж не можуть бути єдиними підставами для утвердження соціального порядку – у тому числі й не є вони єдиними засадами для утворення політичних інститутів.

Ключові слова: легітимізація, нормативізм, соціальний порядок, легальний порядок, політичні інститути, цінності, обґрунтування.

Завдання легітимізації соціального порядку постає перед усіма соціальними інститутами, але в першу чергу – перед політичними. Справа полягає у тому,